

OSVRT NA JEDNU KARTU

Nikola RADOŠEVIĆ — Beograd*

Današnje vreme zahteva da čovek raspolaže celim nizom pomoćnih sredstava kako bi se u njemu snašao i što racionalnije zadovoljio razne svoje potrebe i obavio različite poslove. Jedno od tih mnogobrojnih sredstava je i geografska karta ili mapa. Karta je velika tvorevina čovekove misli, koja predstavlja izvanredno sredstvo za poznavanje realnog sveta i snalaženje u njemu. Ona je rezultat čovekove spoznaje ali je ujedno sredstvo putem kojega on stiče izvesna znanja ili dolazi do određenih informacija. Kao takva, karta mora i da se ceni; ali nije dovoljno samo da karta bude karta pa da već tim zaslužuje i određeni stepen poverenja i da je kao takvu i cenimo. Prema svojoj nameni ona mora dati i odgovarajuće informacije koje treba da budu za tu namenu dovoljno tačne i date količinski u potrebnom broju; one moraju takođe da budu verne i da odgovaraju savremenom stanju. Ako su svi ti zahtevi ispunjeni i podaci dati još u preglednom i tehnički prikladnom obliku onda kažemo da je karta dobra.

Beogradski dnevni list »Politika« već godinama daje svojim čitaocima ceo niz karata koje ovima dobro dođu u njihovom svakodnevnom životu, posebno u vezi sa odlaskom na put, na izlet ili na godišnji odmor, i to je s njene strane vrlo lepo. Međutim, u tom poslu ima nešto što i nije uvek najbolje i na što smatram da je krajnje vreme da treba ukazati, jer inače jedan vrlo koristan posao može s vremenom da se okrene u svoju suprotnost, a do toga u ovom slučaju, kako meni izgleda, nije baš tako daleko.

O čemu se radi pokazaću na primeru »Kamping-karte Jugoslavije« koja je izišla kao dodatak »Politici« u nedelju, 16. jula 1978. g. u pripremi Auto-moto saveza Jugoslavije, a koje je autor Živojin Janković. Ovakva karta svakako da je danas kod nas potrebna, ona ispunjava jednu prazninu, i svaku inicijativu u tom pogledu treba pozdraviti, jer veliki je broj naših građana koji žele svoj godišnji odmor, a često o nekim praznicima, i izlet da provedu u kom kampu, kako bi na taj način svoje potrebe za odmorom ili rasonodom uskladili sa mogućnostima. Informacije ovakve prirode u tom slučaju nikako nisu na odmet. To je jedno, a drugo je i to što na ovaj način oni dolaze do informacija ne izlažući se nekim posebnim troškovima, što je takođe važno.

»Kamping-karta Jugoslavije« je izrađena približno u razmeru 1:2 000 000, dimenzija je 44x29 cm, na jednom listu dimenzija novinske strane, bez projekcije. Razmer je označen u vidu prostog pružnog razmernika od 0 do 100 km. Ona spada u karte specijalne namene, onima koji žele da dođu do informacija o kampovima u Jugoslaviji. Po karti oni treba da doznaju gde se koji kamp

* Adresa autora: Nikola Radošević, pukovnik, Beograd, Miloša Pocerca 34

nalazi i kako da se dođe do njega. Ovde je uz kartu dat i poseban pregled u kom se daju dalje informacije, posebno o svakom kampu (naziv, mesto, adresa, kategorija, nadmorska visina, sezona, površina i kapacitet, zatim podaci o vrsti tla, smeštaju, kupanju, konforu, mogućnostima ishrane, raznim uslugama i sportovima, kao i o cenama, popustima i dr.). Veza između karte i pregleda je ostvarena numerisanjem kampova arapskim brojevima od 1 do 122, koliko ih je svega nanoseno na karti i navedeno u pregledu. Dakle zamisao dobra i kao takvu treba da prihvatimo sa zadovoljstvom.

Sadržaj karte je izabran tako da odgovara napred iznetoj zamisli i njega čine sledeći elementi: reljef; hidrografija; nacionalni parkovi, pećine; naseljena mesta, planinski domovi (moteli), banje (lekovite vode); zatim drumovi, železničke pruge, trajektne linije, aerodromi; državne granice i granični prelazi i kao specijalni element sadržaja kampovi. Na karti su dati i nazivi: orografski, hidrografska, naselja i ostrva. Kampovi su, kao što je već navedeno, označeni brojevima a države međunarodnim oznakama za automobile. I dovde je sve u redu.

A sada da vidimo kako je autor i ostvario svoju zamisao, jer tu je upravo ono s čim se ne slažemo, što smatramo da nije u redu i na što želimo da ukazemo: 1) za sastavljanje karte su korišćeni neki već zastarjeli podaci, 2) karta je puna raznih grešaka, 3) ona je skroz nemarno izrađena i 4) odštampana je bez ikakve kontrole. Ovu svoju konstataciju pokazaću na nekim primerima. No, odmah treba da naglasim da mi nije namera da ukazujem na sve nedostatke ove karte pojedinačno, nego ću navesti samo karakteristične u smislu navedene konstatacije, jer njihov je broj daleko veći.

Počću od reljefa. On je na karti predstavljen senčenjem pod pretpostavkom kosog osvetljenja, a za neke vrhove su date i visine ili kako to običnije kažemo oni su kotirani. S tim bi svak mogao da se složi, ali ne možemo da se složimo s time kako je to na karti izvedeno. Autor je nastojao da reljef prikaže a da ne optereti kartu tim elementom ali nije smeo da dozvoli da Srbija između Ibra i bugarske granice ispadne u pogledu reljefa najizrazitiji deo Jugoslavije, te da taj deo bude brdovitiji nego Crna Gora, ili da s druge strane reljef u Sloveniji ostane potpuno neizražen posebno na delu između Ljubljane i austrijske i italijanske granice (A 2)* ili da senčenje bude nepravilno izvedeno kao što je slučaj sa planinama u Srbiji između Velike Morave i Timoka (Z 3). Posebno senčenje ne sme da bude tako izvedeno da reka teče preko planinskih venaca kao što je slučaj u Makedoniji kod Crne reke (I 7), reljef i rečni tok u ovakvim slučajevima moraju biti usklađeni, jer jedno drugo uslovljava. Dalje visine su date bez ikakvog rasporeda, npr. u celoj Sloveniji data je samo jedna visina, u Makedoniji su date tri, dok u Crnoj Gori nije data nijedna, pa ni na najvećoj planini Durmitoru, itd. Ako na karti date visine uporedimo sa visinama na savremenijim kartama (npr. Kartom Jugoslavije, razmer 1:1 500 000, izdanje VGI 1970. g.) videćemo i to da su Kamping karti date starije visine, npr. za Korab (Z 6) data je visina 2764 m a savremenija je visina 2753 m, za Avalu (Ž 3) je data visina 511 m a savremenija je 506 m, itd.

Šta je urađeno sa rekama, ovo je neverovatno ali je istina: autor je reku Sutjesku (E 5) prebacio preko tri velika planinska masiva, od kojih je jedan i sam Durmitor, u korito reke Četine (E 5) te ona teče pored Pljevalja prema Foči, grubo u pravcu istok-zapad, mesto od Černog prema Tjentištu u

* ovako je označeno polje na karti gde se nalazi navedeni element sadržaja

pravcu jug-sever pa onda na istok ka Drini. Reku Česmu (G 2) pritoku Lonje u Hrvatskoj prekrstio u Čazmu, mada ona na osnovnim topografskim kartama za koje su nazivi prikupljeni na licu mesta, kao što je npr. karta 1:75 000 bečkog VGI iz 1886. g. ili karta 1:100 000 našeg VGI iz 1931/32. g. duž celoga toka nosi naziv Česma. Ali to nije greška samo ovog autora, to je opšta greška i karata koje je do sada izdalo preduzeće Geokarta iz Beograda, dok na kartama koje su izdala Učila iz Zagreba to nije slučaj. Lično mi je poznat ceo tok ove reke od njenog nastanka do ušća, ali ni na jednom njenom delu nisam čuo da je neko zove drukčije sem Česma, mada u Enciklopediji Jugoslavije (Sv. 2, Zagreb, 1956, str. 557) piše da je u donjem (!) toku zovu Čazma; ali u istoj Enciklopediji (Sv. 4, Zagreb, 1960, str. 192/193) na karti Jugoslavije za ceo njen tok dat je samo naziv Česma. Posebno je ovde značajno i to da se i šuma kroz koju ova reka protiče u najvećem delu svoga srednjeg toka zove Česma, kako u zvaničnim dokumentima tako i u narodu s jedne i druge strane reke, pa i u samom mestu Čazmi, koje je već na donjem toku reke. Za njega se svuda u literaturi kaže da se nalazi na reci Česmi, pa i na odnosnom mestu u Enciklopediji Jugoslavije pod odrednicom Čazma.

Sa karte se vidi da je autor pokušao da naseljena mesta postavi pravilno u odnosu na put, tj. da pokaže da li put prolazi kroz mesto ili ide pored njega s jedne ili druge strane. Kako je tu svoju zamisao i sproveo pokazaću samo na dva-tri primera. Mesto Bileća (Đ 5) je na karti dato zapadno od puta a treba da bude istočno. Mesto Dečani (Ž 5) na karti se nalazi zapadno od puta a u stvari put treba da prolazi kroz samo mesto. Selo Rudnik (Ž 5) se nalazi udaljeno oko 2 km istočno od ibarske magistrale, a po karti ono je na samoj magistrali. Selo Idrija (A 2), kroz koje prolazi put, na karti je dato daleko van puta. Grad Kotor (E 6) i mesto Tjentište (ĐE 5) nisu dati na ovoj karti mada na nju bi trebalo da budu nanesena. Za izvesna mesta na karti nije dat znak kružića, kao npr. za Kovačicu (Ž 2) ili za Kalce (A 2); za druga opet je ostavljeno prazno mesto ali nije ucrtan znak kružića niti je dat naziv, npr. Ajdovščina (A 2). Selo Radanovići (E 6) je na karti prekršteno u Radovići, Mežica (B 1) u Mežice, a Kalce (A 2) u Kalič. Ovo sve pokazuje koliko je malo pažnje poklonjeno ovom elementu sadržaja karte, ali ovo jasno dokazuje da pre štampanja tiraža nije bilo nikakve kontrole od strane autora.

Kod komunikacija takođe ima vrlo grubih grešaka koje ni na karti ove vrste, a ni na nekoj drugoj, ne bi smele da se nađu. Prvo, putevi su dati bez ikakvog sistema, samo eto da se nađu na njoj i oni, pa makar to bilo i bez logičnih veza, npr. put Tetovo—Gostivar—Mavrovo (Z 6), put od Alibunara i Kovačice za Sečanj (Ž 2), put Majdanpek — Bor (!) (ZI 3). Put Zrenjanin — Beograd (Ž 2) nije uopšte doveden do Beograda. Za druge opet nije raznačeno kuda vode, npr. put od Pančeva na istok (Ž 2) ili od Pljevalja na zapad (E 5). Na karti je data željeznička pruga Titovo Užice — Višegrad (E 4) koja više ne postoji a nije data pruga Križevci — Bjelovar (G 2) ili Drniš — Split (G 5) koja postoji.

Bez ikakvog razloga je izostavljen granični prelaz na putu Subotica — Kelebija (ĐE 1).

To bi bilo ono što se odnosi na opšte geografske elemente sadržaja karte, a sada da vidimo kakva je situacija sa njenim specijalnim elementom sadržaja, kampovima.

Odmah moram reći da je tu anpravljen prava zbrka! Kamp bi morao biti dat na karti približno tačno u odnosu na put i na naseljeno mesto kod koga se

nalazi. Da to na karti nije tako učinjeno jasno pokazuju ovi primeri: kamp broj 13 (E 6) kod mesta Budve nosi naziv Jaz i nalazi se tri kilometra udaljen od ovog mesta i levo od puta Budva — Tivat, međutim on je na karti pokazan pored puta Budva — Sveti Stefan, dakle na suprotnoj strani u odnosu na mesto Budvu; kamp 92 (E 6) kod mesta Radovići nosi naziv Pržno (u pregledu koji ide uz kartu piše pogrešno Pržna) i nalazi se oko dva kilometra južno od sela koje je zapadno od aerodroma Tivat, a na karti je on kod sela Radanovići na putu Budva — Tivat; dakle na sasvim drugom kraju pa čak i pored drugog puta; kamp 116 (E 6) kod mesta Tivat nosi naziv Kiparis i nalazi se severno od Tivta u selu Donjoj Lastvi a na putu Tivat — Kotor (Kotor, kazali smo, nije dat na karti) a na karti je označen zapadno od Tivta, što bi značilo na putu za selo Radoviće. Ova tri primera jasno pokazuju koliko poverenja možemo da poklonimo karti na kojoj su kampovi najvažniji element sadržaja.

Mislim da navedeni primeri daju dovoljno podataka za ocenu ove karte kao sredstva informacija. Napred je već bilo naglašeno da moj zadatak nije da kontrolišem ceo sadržaj karte, nego da samo ukažem da razne vrste njenih nedostataka; tako su ostala po strani i neka vrlo važna pitanja baš u vezi sa predstavljanjem samih kampova, kao npr. pitanje celishodnosti izbora uslovnog znaka za predstavljanje kampova, pitanje klasifikovanja kampova po kategorijama na samoj karti, pitanje da li su dati na karti svi kampovi koji zadovoljavaju usvojene kriterije, pa i druga neka pitanja koja nisu bez značaja za predstavljanje kampova na geografskoj karti. Razume se nije doticano ni pitanje tehničke obrade karte jer bi nas to odvelo suviše daleko a ne bi ništa više doprinelo sudu o njoj. Cilj je bio pružiti toliko podataka koliko je najnužnije da se stvori određeni sud o karti, a on bi se na kraju sveo na to da ona ne može odgovoriti svojoj nameni.

I na kraju mogli bismo da se još i zapitamo kako na ovo gledaju naše stručne organizacije, Geografska društva i Savezi geodetskih inženjera i geometara; zar njima napredak u tom ne leži na srcu?

KRATKI SADRŽAJ

U članku je dat kritički osvrt na kartu »Kamping-karta Jugoslavije« izašlu kao dodatak »Politici« od 16. VII 1978.